

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาเรื่อง “ความคาดหวังของประชาชนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ต่อบทบาททางการเมืองของพรรคการเมืองไทย” ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานไว้ คือ

“การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนมีผลต่อความคาดหวังในบทบาททางการเมืองของพรรคการเมือง”

โดยการศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการศึกษาทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาคือ แบบสอบถาม (Questionnaire) กลุ่มประชาชนที่ศึกษามีจำนวนทั้งสิ้น 400 ราย ในทั้งหมด 4 แขวง คือ แขวงศรีวิชัย แขวงเม็ງราย แขวงนครพิงค์และแขวงกาวิละ

และการศึกษาเชิงคุณภาพ ได้สัมภาษณ์ตัวแทนจากกลุ่มต่าง ๆ กลุ่มละ 1 ราย ได้แก่ รองศาสตราจารย์ ดร. ชเนศวร์ เจริญเมือง จากกลุ่มข้าราชการ พระพงษ์เทพ ชัมมครุโก ผู้อำนวยการบ้านเพื่อนชีวิต จากกลุ่มปัญญาชน ทันตแพทย์อุทัยวรรณ กาญจนกามล ประธานคณะกรรมการรณรงค์เพื่อส่งเสริมอำนาจท้องถิ่น ตัวแทนจากกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) ที่ทำงานด้านการเมือง และคุณราชนันท์ วีระพันธ์ ประธานหอการค้าจังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มพ่อค้า นักธุรกิจ

5.1 สรุปผลการศึกษา

ผลการศึกษาสามารถสรุปผล ได้ดังนี้

5.1.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 400 ราย พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 230 ราย คิดเป็นร้อยละ 57.5 และมีอายุตั้งแต่ 18-25 ปี จำนวน 115 ราย คิดเป็นร้อยละ 29.3 อายุ 26-40 ปี จำนวน 165 ราย คิดเป็นร้อยละ 42.0 และอายุ 40 ปีขึ้นไป จำนวน 113 ราย คิดเป็นร้อยละ 28.8

ส่วนใหญ่มักมีการศึกษาระดับปริญญาตรี และประกอบอาชีพรับราชการ จำนวน 114 ราย คิดเป็นร้อยละ 28.8 และในแต่ละกลุ่มมีรายได้จำนวนที่ใกล้เคียงกัน

ในภาพรวมจะเห็นได้ว่าประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีฐานะ และการศึกษาค่อนข้างสูงอาจเรียกได้ว่าเป็นกลุ่มที่เป็นชนชั้นกลางในสังคมเมื่อพิจารณาถึงรายได้ อาชีพ การศึกษา

5.1.2 ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

การมีส่วนร่วมทางการเมืองผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นการมีส่วนร่วมทั้งหมด 11 ประเด็น คือ

- 1) ในประเด็นการติดตามข่าวสารทางการเมืองทางสื่อต่างอย่างสม่ำเสมอ
- 2) ในประเด็นการติดตามการแถลงนโยบายและผลงานของพรรคการเมือง
- 3) ในประเด็นการติดตามฟังการหาเสียงของพรรคการเมือง
- 4) ในประเด็นการติดตามตรวจสอบการทำงานของพรรคการเมือง
- 5) ในประเด็นการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมืองกับผู้อื่น
- 6) ในประเด็นการไปใช้สิทธิ์ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทุกระดับ
- 7) ในประเด็นการชักชวนผู้อื่นให้ไปใช้สิทธิ์เลือกตั้ง
- 8) เข้าร่วมฟังการสัมมนาหรืออภิปรายเรื่องการเมือง
- 9) ในประเด็นการเข้าร่วมกิจกรรมรณรงค์เรียกร้องทางการเมือง
- 10) ในประเด็นการช่วยโฆษณาหาเสียงให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้ง
- 11) ในประเด็นการให้ความสนับสนุนในด้านต่าง ๆ แก่พรรคการเมือง เช่น ด้านการเงิน

เมื่อพิจารณาถึงระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้ตอบแบบสอบถามพบว่า ส่วนมากมีระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองในระดับต้น เช่น การติดตามฟังข่าวสารทางการเมืองอย่างสม่ำเสมอ ถึงร้อยละ 60.0 หรือไปใช้สิทธิ์ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในทุกระดับ ร้อยละ 77.5 แต่เมื่อพิจารณาในประเด็นการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับที่สูง เช่น ช่วยผู้สมัครรับเลือกตั้งหาเสียง ให้การสนับสนุนด้านต่าง ๆ แก่พรรคการเมือง มีเพียงร้อยละ 4.8 ที่ร่วมกิจกรรมด้านนี้ อย่างสม่ำเสมอ ตรงข้ามมีผู้ที่ไม่เคยให้ความสนับสนุนแก่พรรคการเมืองเลยถึงร้อยละ 89.0

แม้ในภาพรวมระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ จากจำนวนประชากร 400 ราย จะมีระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองค่อนข้างสูง คือค่าเฉลี่ยคะแนนระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง เท่ากับ 21.75 เมื่อเทียบกับคะแนนกึ่งกลาง 22.00

แต่ก็เป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองในขั้นต้นเท่านั้น ทั้งนี้อาจแสดงให้เห็นว่า พรรคการเมืองไทยยังไม่สามารถเป็นพรรคการเมืองที่เกิดมาจากมวลชนได้ในความหมายที่แท้จริง ที่

พรรคการเมืองต้องมีสมาชิกในทุกระดับและสมาชิกมีความต้องการ ผูกพันและช่วยเหลือพรรคการเมือง แต่พรรคการเมืองไทยอาจเกิดจากกลุ่มบุคคลเพียงบางกลุ่มเท่านั้น ที่ต้องการหาผลประโยชน์ โดยอาศัยพรรคการเมืองเป็นตัวกลางเข้าไปกำหนดนโยบายเอื้อประโยชน์แก่กลุ่มของตนในกรณีที่ได้เป็นรัฐบาล

ดังนั้นจากสาเหตุนี้อาจส่งผลให้พรรคการเมืองไม่เห็นความสำคัญในการจะหาสมาชิกพรรคเพิ่มหรือหาความสนับสนุนจากประชาชนมากพอ ดังนั้นกิจกรรมทางการเมืองหรือการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมืองกับประชาชนจึงเกิดขึ้นเฉพาะเมื่อตอนหาเสียงเท่านั้น จึงทำให้ประชาชนเองก็ขาดความผูกพันกับพรรคการเมืองและในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการกระทำกิจกรรมร่วมกับพรรคการเมืองจึงมีน้อยมากดังข้อมูลข้างต้น

5.1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

- 1) ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง ผู้ที่มีรายได้สูงจะเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมทางการเมืองที่สูงกว่า รองลงมาคือผู้ที่มีรายได้ปานกลางและรายได้ต่ำตามลำดับ
- 2) ความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง พบว่า ผู้ที่มีอายุมากจะเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมทางการเมืองสูงสุด รองลงมาคือผู้ที่มีอายุปานกลางและอายุน้อย ตามลำดับ

5.1.4 ทักษะคติโดยรวมของประชาชนและความคาดหวังของประชาชนต่อการทำหน้าที่บทบาทของพรรคการเมือง

ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นบทบาทหน้าที่ของพรรคการเมืองออกเป็น 5 กลุ่มใหญ่ ดังนี้
กลุ่มที่ 1 บทบาทหน้าที่ของพรรคการเมืองในการให้ความรู้เผยแพร่ความรู้ทางการเมืองแก่ประชาชน

กลุ่มที่ 2 บทบาทหน้าที่ของพรรคการเมืองในการทำหน้าที่เป็นฝ่ายค้านกรณีที่ได้เสียงข้างน้อยในสภาผู้แทนราษฎร

กลุ่มที่ 3 บทบาทหน้าที่ของพรรคการเมืองในการเป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อเสนอ ความต้องการหรือข้อเรียกร้องจากประชาชน

กลุ่มที่ 4 บทบาทหน้าที่ของพรรคการเมืองในการสรรหาบุคคลเข้ามาดำรงตำแหน่งสำคัญทางการเมืองและการสร้างผู้นำทางการเมืองของพรรค

กลุ่มที่ 5 บทบาทหน้าที่ของพรรคการเมืองในการเป็นศูนย์กลางของกลุ่มต่าง ๆ และประชาชนในการเข้าไปแสดงความคิดเห็นและพรรคเป็นตัวแทนประชาชนทำหน้าที่ประสานข้อขัดแย้งและประสานผลประโยชน์แก่กลุ่มและประชาชน

พบว่า ในภาพรวมทัศนคติของประชาชนต่อการทำหน้าที่ของพรรคการเมืองนั้น ประชาชนเห็นว่าพรรคการเมืองได้ทำหน้าที่ในด้านเป็นฝ่ายค้านกรณีที่พรรคการเมืองได้เสียงข้างน้อยในสภาผู้แทนราษฎร ได้มากที่สุด และประชาชนมีความคาดหวังให้พรรคการเมืองทำหน้าที่ในด้านที่นี้มากกว่าด้านอื่นเช่นกัน

ดังนั้นในอนาคต นโยบายที่รัฐบาลจะกำหนดมานั้นอาจผ่านการตรวจสอบมากขึ้นกว่าเดิม และมีนโยบายที่รัดกุม ถูกต้องตรงตามความต้องการของประชาชนมากกว่าที่เป็นอยู่ เพราะรัฐบาลต้องถูกตรวจสอบทั้งจากองค์กรที่มีหน้าที่ตรวจสอบ ประชาชนและพรรคการเมืองฝ่ายค้านเอง

นอกจากนี้ประชาชนเห็นว่า หน้าที่ที่พรรคการเมืองทำได้น้อยที่สุดในทุกประเด็นคือ การทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของกลุ่มต่าง ๆ และประชาชนในการเข้าไปแสดงความคิดเห็นและเป็นตัวแทนประชาชนทำหน้าที่ประสานข้อขัดแย้งและประสานผลประโยชน์แก่กลุ่มและประชาชน

เมื่อดูความคาดหวังของประชาชนต่อบทบาทหน้าที่ของพรรคการเมืองที่ประชาชนต้องการให้พรรคการเมืองได้ทำหน้าที่ในด้านต่าง ๆ นั้น ประชาชนมีความคาดหวังค่อนข้างสูงกว่าทัศนคติที่มีต่อการทำหน้าที่ของพรรคการเมืองในแต่ละประเด็น และหน้าที่ที่ประชาชนมีความคาดหวังต้องการให้พรรคการเมืองทำหน้าที่น้อยที่สุด คือ การทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อเสนอ ความต้องการหรือข้อเรียกร้องจากประชาชน

ในภาพรวมจะเห็นได้ว่า แม้ประชาชนมีทัศนคติต่อบทบาทการทำหน้าที่ของพรรคการเมืองในทั้ง 5 ด้านค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับความคาดหวังที่มีต่อการทำหน้าที่ของพรรคการเมืองที่ประชาชนยังให้ความคาดหวังอยู่และอยู่ในระดับที่ค่อนข้างสูง

ทั้งนี้อาจเป็นตามแนวคิดของ Heiz Eulan และ Pual D. Karps ที่กล่าวว่า พรรคการเมืองได้ทำหน้าที่หรือเป็นตัวแทนสนองตอบเชิงสัญลักษณ์ ที่เป็นลักษณะทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับความไว้วางใจที่ประชาชนมีต่อพรรคการเมือง และทำให้ประชาชนมีความรู้สึกพอใจ หรือสบายใจ (อ้างในกนก วงษ์ตระหง่าน, 2530 : 119-122) แม้ว่า พรรคการเมืองจะทำหน้าที่ได้ไม่ค่อยดีก็ตาม

5.1.5 ความสัมพันธ์ระหว่างประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติต่อบทบาทการทำหน้าที่ของพรรคการเมือง

1. ความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับทัศนคติการทำหน้าที่ในการเสนอและเผยแพร่นโยบายของพรรคให้ประชาชนทราบ

โดยผู้ที่มียุคน้อยมีแนวโน้มเห็นว่า พรรคการเมืองได้ทำหน้าที่ในการเสนอและเผยแพร่ นโยบายของพรรคให้ประชาชนทราบมาก

2. ความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับการทำหน้าที่ในการรายงานความเคลื่อนไหวและกิจกรรมของพรรคให้ประชาชนทราบ

โดยผู้สูงอายุมีแนวโน้มเห็นว่า พรรคการเมืองทำหน้าที่ในการรายงานความเคลื่อนไหวและกิจกรรมของพรรคให้ประชาชนทราบน้อย

3. ความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับการทำหน้าที่ในการจัดพิมพ์เผยแพร่เอกสารความรู้ทางการเมือง

โดยผู้ที่มียุคน้อย มีแนวโน้มเห็นว่า พรรคการเมืองทำหน้าที่ในการจัดพิมพ์เผยแพร่เอกสารความรู้ทางการเมืองแก่ประชาชนมาก

4. ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้กับการทำหน้าที่ในการที่พรรคมีเจ้าหน้าที่รับฟังข้อเสนอและความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของประชาชน

โดยผู้ที่มีรายได้มากมีแนวโน้มเห็นว่า พรรคการเมืองทำหน้าที่ในการมีเจ้าหน้าที่รับฟังข้อเสนอและความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของประชาชนน้อย

5 . ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้กับการทำหน้าที่ในการสรรหาบุคคลที่มีความสามารถเป็นตัวแทนพรรคลงสมัครรับเลือกตั้งระดับชาติ

โดยผู้ที่มีรายได้สูง มีแนวโน้มเห็นว่า พรรคการเมืองทำหน้าที่ในการสรรหาบุคคลที่มีความสามารถเป็นตัวแทนพรรคลงสมัครรับเลือกตั้งระดับชาติน้อย

6. ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับการทำหน้าที่ของพรรคในการเรียกร้องผลประโยชน์แทนประชาชน

โดยผู้ที่มีการศึกษาสูงมีแนวโน้มเห็นว่า พรรคการเมืองทำหน้าที่ในการเรียกร้องผลประโยชน์แทนประชาชนน้อย

5.1.6 ความสัมพันธ์ระหว่างประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความคาดหวังของประชาชน ต่อบทบาทการทำหน้าที่ของพรรคการเมือง

1. ความสัมพันธ์ระหว่างเพศต่อความคาดหวังของประชาชนต่อการทำหน้าที่รายงาน ความเคลื่อนไหวและกิจกรรมของพรรคให้ประชาชนทราบ

โดยเพศชายมีแนวโน้มคาดหวังให้พรรคการเมืองทำหน้าที่รายงานความเคลื่อนไหวและ กิจกรรมของพรรคให้ประชาชนทราบมากกว่า เพศหญิง

2. ความสัมพันธ์ระหว่างเพศต่อความคาดหวังของประชาชนในการดำเนินกิจกรรมทาง การเมืองร่วมกับประชาชน

โดยเพศชายมีแนวโน้มคาดหวังมากให้พรรคการเมืองมีการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง ร่วมกับประชาชน

3. ความสัมพันธ์ระหว่างเพศ ต่อความคาดหวังของประชาชนต่อการทำหน้าที่เป็นตัว กลางในการไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคม

โดยมีแนวโน้มที่ เพศชายมีความคาดหวังให้พรรคการเมืองทำหน้าที่เป็นตัวกลางไกล่ เกลี่ยข้อพิพาทหรือข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมมากกว่า เพศหญิง

ทั้ง 3 ประเด็นข้างต้นจะเห็นได้ว่า เพศชายมีความคาดหวังต่อบทบาทหน้าที่ของพรรค การเมืองมากกว่าเพศหญิง อาจเนื่องจาก ในสังคมไทยยังให้ความสำคัญกับเพศชายและเพศชายยังมี บทบาทในสังคมอยู่มาก ดังนั้นเพื่อแสดงความเป็นผู้นำของตนเอง เพศชายจึงต้องเข้าร่วมกิจกรรม ต่าง ๆ มากกว่าเพศหญิงและอาจมีการแสดงออกด้านความคิดมากกว่าเพศหญิง การให้ความสำคัญ ต่อข่าวสารทางการเมืองหรือการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองที่มากกว่าเพศหญิง อีกทั้งความคาด หวังจากสังคม จึงอาจทำให้ เพศชายมีความคาดหวังหรือแสดงทัศนคติทางการเมืองหรือต่อพรรค การเมืองที่มีระดับของความคาดหวังในบทบาทของพรรคการเมืองมากกว่าเพศหญิง

5.1.7 การทดสอบสมมติฐาน

จากสมมติฐานการศึกษา “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนมีผลต่อความคาด หวังใน บทบาททางการเมืองของพรรคการเมือง” นั้น

พบว่า มีความสัมพันธ์ระหว่างระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองกับทัศนคติและความ คาดหวังในบทบาทหน้าที่ของพรรคการเมืองในประเด็นต่อไปนี้ คือ ความคาดหวังของประชาชน ต่อบทบาทหน้าที่ของพรรคการเมืองในการเป็นศูนย์กลางของกลุ่มต่าง ๆ การเข้าไปแสดงความคิด

เห็นและเป็นตัวแทนทำหน้าที่ประสานข้อขัดแย้งและผลประโยชน์แก่กลุ่มและประชาชน กับระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

พบว่า จากจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม 400 ราย ประกอบด้วย ผู้ที่มีระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับต่ำ จำนวน 118 ราย ผู้ที่มีระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับปานกลาง จำนวน 239 ราย และผู้ที่มีระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูง จำนวน 43 ราย มีความคาดหวังต่อบทบาทการทำหน้าที่ของพรรคการเมืองของทุกระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองเท่ากับ 19.798 และมีทัศนคติในแต่ละระดับ เท่ากับ 20.763 19.435 และ 19.163 ตามลำดับ

ความสัมพันธ์ระหว่างความคาดหวังในบทบาททางการเมืองของพรรคการเมืองกับระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งเห็นได้ว่า ผู้ที่มีระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับต่ำ มีความคาดหวังต่อบทบาทของพรรคการเมืองในด้านการเป็นตัวแทนของประชาชนเรียกร้องประสานผลประโยชน์แก่ประชาชนสูงสุด รองลงมาคือผู้ที่มีระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับปานกลาง ส่วนผู้ที่มีระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูงมีความคาดหวังต่อบทบาทของพรรคการเมือง ในด้านการเป็นตัวแทนของประชาชนเรียกร้องประสานผลประโยชน์แก่ประชาชนต่ำสุด

เนื่องจากผู้ที่มีระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองต่ำนั้น ไม่ทราบหรืออาจจะได้รับข้อมูลทางด้านการเมืองน้อย ไม่ทราบว่านอกเหนือจากพรรคการเมืองแล้วยังมีกลุ่มอื่น เช่น ราชการหรือกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนที่สามารถทำหน้าที่เป็นตัวกลางส่งผ่านความต้องการ ขอร้องหรือผลประโยชน์หรือข้อร้องทุกข์ ไปให้หน่วยงานที่รับผิดชอบได้ ดังนั้นจึงให้ความสำคัญหรือคาดหวังกับพรรคการเมือง ซึ่งเป็นหน่วยที่ทำหน้าที่หรือมีบทบาททางการเมืองค่อนข้างเด่นชัด ทั้งทางภาพลักษณ์ที่แสดงออกมาจากตัวของนักการเมืองในพรรคนั้น ๆ หรือผ่านสื่อต่าง ๆ ให้เป็นตัวกลางทำหน้าที่เป็นตัวแทนเรียกร้องประสานผลประโยชน์แทนตน

นอกจากนี้ยังอาจแสดงให้เห็นได้ว่า การทำงานของหน่วยงานอื่น ๆ เช่น องค์กรพัฒนาเอกชนที่ต้องการช่วยเหลือประชาชน หรือสามารถเป็นตัวกลางส่งผ่านความต้องการหรือข้อร้องทุกข์ของประชาชน ยังทำหน้าที่ได้ไม่ด้อยดันทันทีในเรื่องของการประชาสัมพันธ์ทำให้ประชาชนไม่ทราบว่านอกจากพรรคการเมืองแล้ว ยังมีหน่วยงานอื่นที่ตนสามารถให้ความคาดหวังว่าจะเป็นตัวกลางเรียกร้องประสานผลประโยชน์แทนตนได้

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา เรื่อง “ความคาดหวังของประชาชนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ต่อบทบาททางการเมืองของพรรคการเมืองไทย” นั้นผู้วิจัยพบ ปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาสถาบันพรรคการเมืองหลายประเด็น ดังนั้นจึงมีข้อเสนอที่อาจสามารถนำไปปรับปรุงพัฒนาสถาบันพรรคการเมืองไทยได้บ้าง ดังนี้

1. พรรคการเมืองไทยในปัจจุบันยังมีการให้ความสำคัญกับตัวบุคคลอยู่มาก ดังนั้นในครั้งแรกควรใช้คนให้เป็นประโยชน์ เช่น เจิญผู้ที่มีชื่อเสียง ได้รับการยอมรับมาเป็นสมาชิกกิตติมศักดิ์ของพรรค เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์พรรคพร้อมกับการเป็นสิ่งจูงใจให้ประชาชนมาร่วมเป็นสมาชิกพรรคมากขึ้น เมื่อมีจำนวนมากพอแล้วก็ค่อย ๆ เสริมความรู้ทางการเมือง ค่านิยม แนวนโยบายของพรรคให้กับสมาชิกทราบ พร้อม ๆ กับลดความสำคัญในตัวบุคคลนั้น ๆ ลงไป เมื่อเวลาผ่านไปพรรคการเมืองก็จะสามารถสรรหาสมาชิกของพรรคได้เองโดยเน้นนโยบายเป็นหลัก
2. พรรคการเมืองควรมีการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ แม้เวลาที่ไม่ใช่ช่วงหาเสียงเพื่อเป็นการรักษาฐานเสียงไว้
3. เน้นการสรรหาสมาชิกของพรรคเป็นสำคัญเพราะพรรคการเมืองจะมีความเข้มแข็งก็ย่อมมาจากการสนับสนุนของประชาชน
4. ควรมีการสร้างแนวร่วมระหว่างพรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ด้วยกันเอง เพื่อประโยชน์ในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาเป็นต้น เพราะข้อมูลหรือข้อเรียกร้องที่ได้จากกลุ่มนั้นย่อมผ่านการเลือกสรร และทำให้ชัดเจนในเบื้องต้นแล้ว เพื่อความรวดเร็วในการทำงานตามข้อเรียกร้องนั้น ๆ เพราะพรรคการเมืองไม่ต้องเสียเวลาในการกลั่นกรองอีก
5. ในการเปลี่ยนแปลงต้องใช้เวลา ค่อยเป็นค่อยไปเพื่อโอกาสในการเป็นสถาบันทางการเมืองที่มั่นคงในอนาคต ดังนั้นจึงควรสร้างความเข้มแข็งให้พรรคการเมือง ไม่ใช่ทุกอย่างขึ้นอยู่กับหัวหน้าพรรค เมื่อหัวหน้าพรรคถึงแก่กรรมพรรคก็สลายไป
6. ควรมีสาขาพรรคตามจังหวัดต่าง ๆ เพื่อเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างพรรคกับประชาชนในท้องถิ่น และยังสามารถใช้เป็นสำนักงาน ในการรับสมัครสมาชิกเข้าพรรคได้